

Na koncu je potrebno spomenuti i da je autor uz ovu knjigu istovremeno objavio i još jednu, koja je koncipirana kao »popratna« knjiga ovoj, ovdje prikazanoj, a u kojoj su od samoga autora prikupljeni tekstovi iz velikoga blaga kršćanske i izvankršćanske duhovne mudrosti, namijenjeni za osobni duhovni rast modernih duhovnih tražitelja. Naslov te knjige glasi: »Werden, was ih bin. Ein spirituelles Lesebuch«, Schwaabenverlag, Ostfildern, 2008. (str. 180).

Ivo Džinić

.....
Tonči Matulić,

**Metamorfoze kulture.
Teološko prepoznavanje
znakova vremena u ozračju
znanstveno-tehničke
civilizacije. Let iznad
oblaka dekristijanizacije,**

– Glas Koncila, Zagreb, 2008.,
941 str.

Nedavno objavljena knjiga zagrebačkoga teologa Tončija Matulića »Metamorfoze kulture« podijeljena je u sedam dijelova koji obuhvaćaju trideset poglavlja. Radi se većinom o tekstovima koje je autor već objavio u drugim časopisima ili zbornicima. Na posljednjim stranicama donosi se bilješka o objavljenim tekstovima. Ostali su tekstovi do sada bili neobjavljeni. Knjiga je izvrsno opremljena, a posebice se to odnosi na

imensko i pojmovno kazalo. Ovdje je nemoguće prikazati pojedina poglavlja, jer bi to iziskivalo puno više prostora. Tu »tešku« (941 stranica!) knjigu pokušat ćemo ukratko prikazati, ukazujući na njezine doprinose, ali i na određene slabosti. Najprije ćemo progovoriti o doprinosima Matulićeve knjige, i to u nekoliko točaka.

Prvo, knjiga »Metamorfoze kulture«, kako se može pročitati u uvodu, predstavlja jedan veliki napor razumijevanja vjere (»intellectus fidei«) u kontekstu današnjega društva, odnosno znanstveno-tehničke civilizacije. Gotovo da i ne postoji tema kojom se autor nije pozabavio u ovoj knjizi: od razumijevanja današnjega vremena, odnosa slobode istine, ateizma, kapitalizma pa sve do promišljanja tehnike, modernih etičkih teorija, medicine i duhovnosti. Autorovo bavljenje svim tim i drugim temama očituje bit i smisao same teologije. Teologija, kao govor o Bogu, točnije, kao govor Bogu, mora istovremeno biti i govor o čovjeku i čovjeku. Teologija se ne smije začahuriti u svoju samodostatnost, kako se to nažalost nerijetko događa, nego se treba hrabro sučeljavati s izazovima svakoga doba pa tako i današnjega. To upravo čini Matulić u svojoj knjizi. U tom smislu knjiga potvrđuje da teologija nije stvar prošlih vremena, da teologija itekako može doprinijeti boljemu razumijevanju i kritičkom vrjednovanju gorućih pitanja današnjice. Slobodno se može reći da na taj način Matulićeva knjiga svjedoči o »teologiji u svijetu«,

a bez toga »u svijetu« teologija prestaje biti teo-logija, odnosno »logija« o »Theosu« koji je ušao »u svijet.«

Drugo, autorov teološki »ulazak u svijet« nije jednostran. Često teologija ulazi u svijet osuđujući bez dijaloga i pokušaja razumijevanja problematike današnjega čovjeka. »Metamorfoze kulture« odišu upravo suprotnim duhom. Točnije, odišu na poseban način optimističnim duhom Pastoralne konstitucije o Crkvi u svijetu »Gaudium et Spes«, koja je najcitiraniji dokument 2. vatikanskog sabora u knjizi. Dakako ne radi se tu o površnom optimizmu, optimizmu bez kritike i odbacivanja određenih misaonih postavki današnjega društva. Matulićev optimizam je teološko-zacjeljujući optimizam, pokušaj da se Božjom porukom spasenja u Isusu Kristu zacijeli današnjega čovjeka. Tako u središtu nije osuda nego zacjeljenje.

Treće, knjiga donosi mnoštvo sekundarne literature, što svjedoči o autorovu iscrpnom poznavanju tema i problema u najrazličitijim znanostima, bilo prirodoslovnim bilo humanističkim. Većinom tih tema nisu se pozabavili ne samo teolozi već ni oni znanstvenici u Hrvatskoj koji bi se po svojoj profesiji trebali njima baviti. Onaj tko bude htio proučavati te i slične teme »Metamorfoza kulture«, imat će na jednomu mjestu popis najvažnije sekundarne literature, ali i kritičko promišljanje svih navedenih teorija, sustava i svjetonazora. Valja također napomenuti da se Matulić ne zaustavlja samo na autorima iz inozemstva, nego

obilno navodi i hrvatske teologe i druge znanstvenike (od teologa Bižacu, Fućeka, Bajsića). To je važno naglasiti jer se često dobiva dojam da hrvatski teolozi ne poznaju ili ne žele poznavati djela i članke svojih hrvatskih teoloških kolega. Tako se zna dogoditi da se u određenom znanstvenom članku navodi golemi broj stranih autora bez da se ijednom riječju navedu i hrvatski autori koji su također o tomu pisali.

Četvrto, kao posebno uspjele tekstove mogli bismo izdvojiti sljedeće: deseto poglavlje »Crkva spram demokracije«, sedamnaesto poglavlje »Teološka kritika instrumentalne racionalnosti«, osamnaesto poglavlje »Teološko propitivanje takozvanih tehnika transcendencije s implikacijama sekularne eshatologije« i dvadeset i peto poglavlje »Medicinska praksa između eugenike i jatrogene bolesti«. U tim poglavljima autor dubinski pristupa problemima, kritički ih vrjednuje i daje konkretne teološke smjernice za daljnja promišljanja.

Nakon što smo prikazali važan doprinos »Metamorfoza kulture«, sada ćemo reći nekoliko riječi o nekim njihovim slabostima. Stil izražavanja zvuči nerijetko previše pripovjedački. Čini se da autor ne vodi dovoljno računa o razlici između pisanoga i govornoga teksta. Autor piše kao da govori. Na taj način želi biti blizak čitatelju. No, kao što se zna dogoditi da netko u razgovoru previše govori pa postane naporan, slično se može dogoditi i s pisanim tekstom. Stoga je autor trebao voditi računa o

stilu, da bude više pisani, a ne govorni. Nadalje, govorni stil pisanja uzrokuje nepreglednost i često nepotrebno prepričavanje određenih tekstova. Primjerice, autor prepričava tekst »Gaudium et Spes« na gotovo dvadeset stranica (str. 148.-166.), a to se odnosi i na druge dokumente ili autore (str. 439.-455). Time ne samo da tekstovi postaju nepregledni, nego u jednomu tekstu možemo susresti mnoštvo teza. Dobiva se dojam da je rijetko koja teza do kraja obrađena. Zapravo, ponekad se ni ne zna koja je temeljna teza određenoga poglavlja. Autor prelazi s jedne teze na drugu pa se ponovno vraća prvoj, pa razvija treću, četvrtu tezu itd. Primjerice, u jedanaestom poglavlju govori se naširoko o ateizmu, analiza se potom prekida kapitalizmom, pa se govori o teologiji te se ponovno vraća ateizmu! Naročito to dolazi na vidjelo u posljednja tri poglavlja, u kojima autor ponajviše osobno progovara, gdje se nakon pročitanih tekstova ne može uočiti koja je zapravo njihova poruka. Nepreglednost teza dolazi posebno do izražaja u epilogima. U epilogima očekujemo autorovu »teološku poentu« s obzirom na određeni problem, ali se u Matulićevim ona rijetko može susresti (primjerice jedno tako važno, 28. poglavlje, završava s epilogom od dvije rečenice, str. 800.)

Naglasili smo da cijela knjiga odiše teologijom Pastoralne konstitucije »Gaudium et Spes«. Velika je Matulićeva zasluga što je svojom knjigom aktualizirao taj teološki neprocjenjivo dragocjen

dokument. No, o ostalim dokumentima 2. vatikanskog koncila gotovo da i nema spomena. Ta činjenica također govori o određenoj problematičnosti ove knjige. Suvremene se probleme ne može sagledavati isključivo konstitucijom »Gaudium et Spes«. Isto toliko su važne i konstitucije »Sacrosanctum Concilium«, »Lumen Gentium«, »Dei Verbum«.

Nadalje, autor često koristi izraz »koncilska Crkva«. U modernoj teologiji teško se više može susresti taj izraz kojim se teologija služila, često i na pogrešno liberalan način, neposredno nakon Koncila. Bilo bi dobro izbjegavati taj izraz, jer se njime stvara dojam da je Crkva u potpunosti Crkva samo ako se tumači isključivo jednim Koncilom, tj. 2. vatikanskim. No, 2. vatikanski koncil treba razumijevati u kontekstu i u kontinuitetu (ili u kontinuitetu u diskontinuitetu) s drugim koncilima. Ako bi se već i koristio izraz »koncilska Crkva«, tada bi se pod tim izrazom također trebalo misliti i na Crkvu drugih koncila: primjerice, Niceje, Kalcedona, Laterana, Tridenta, 1. vaticanuma. I to je također »koncilska Crkva«.

Podnaslov knjige glasi »Let iznad oblaka dekristijanizacije«. Matulićeva knjiga jest zaista jedan teološki »let iznad«, tj. omogućuje zaista jedan dobar pregled, ali vrlo često ne i jedno dubinsko sučeljavanje s navedenim temama »iznutra«. U tom smislu knjizi, usudili bismo se reći, nedostaje teološka britkost i konciznost.

Unatoč ovim opaskama, sve u svemu knjiga Tončija Matulića predstavlja jedan dobar pregledni teološki priručnik s obzirom na mnogobrojne teme i dileme današnjega vremena. »Metamorfoze kulture« poticaj su teologiji, ali i drugim znanostima da naporom svojih promišljanja doprinose metamorfozama koje će kulturu učiniti boljom, a to znači kulturom za Boga i kulturom za čovjeka.

Ivica Raguž

Martin Hengel,

Die vier Evangelien und das eine Evangelium von Jesus Christus. Studien zu ihrer Sammlung und Entstehung,

– Mohr Siebeck, Tübingen, 2008., 420 str.

Knjiga Martina Hengela, kako sam autor ističe u predgovoru, već je bila objavljena na engleskom jeziku, a njezino njemačko izdanje sada je dopunjeno i prošireno. Knjiga je važna ne samo za biblijsku nego i za sustavnu teologiju, napose dogmatiku. Stoga je želimo ukratko predstaviti hrvatskoj teološkoj javnosti.

Knjiga je podijeljena u sedam poglavlja. Temeljna misao vodilja cjelokupne knjige mogla bi se sažeti u sljedećem: Hengel kani odgovoriti na uobičajeni prigovor mnogih egzegeta i sustavnih teologa koji glasi da su četiri evanđe-

lja nastala isključivo kao posljedica institucionalizacije Crkve, odnosno kao reakcija Crkve na hereze prvih stoljeća koje su koristile druge nedopušteno spise, apokrifne. Prema toj teoriji, postojanje četiriju evanđelja duguje nametanju kasnije Crkve koja je, nažalost, ugušila različitost drugih isto tako važnih evanđeoskih spisa.

Svojim promišljanjima Hengel pokazuje upravo suprotno. Opširna analiza teoloških tekstova prvih stoljeća (Irenej Lyonski, Serapije iz Antiohije, Klement Aleksandrijski, Justin; str. 13.-44.) potvrđuje da su već u 2. stoljeću sva četiri evanđelja opće prihvaćena i mjerodavna za cijelu Crkvu, napose u liturgiji (str. 59.). Hengel upućuje i na razne pokušaje harmonizacije (Tacijan) i redukcije (Marcion) četiriju evanđelja koji samo dokazuju već postojeću mjerodavnu prisutnost četiriju evanđelja prije tobožnje institucionalizacije Crkve i reakcije na heretike. Vrijedi upravo obratno: heretici pretpostavljaju četiri evanđelja i na temelju tih pretpostavki pišu svoja djela (str. 108.). Drugim riječima, nije bilo nikakve prisile od strane Crkve (str. 91.)

Za sustavnu teologiju posebno je zanimljivo Hengelovo razmišljanje o ključnoj ulozi rimske zajednice za nastanak četiriju evanđelja, odnosno samoga kanona: prvo, liturgijski ormar u Rimu za čuvanje novozavjetnih spisa (četiri evanđelja) bio je mjerodavan za cijelu Crkvu (231.-237., također str. 73.-77., 197.-216.). Hengel tvrdi da su se četiri evanđelja »nametnula« ne na temelju